Tønsberg Kystkultursenter

Prosjekt Tønsberg Reperbane

TØNSBERG KYSTKULTURSENTER

Innhold

Innholdsfortegnelse kommer

Denne versjon er ikke endelig

Reperbanen blir også kalt Langbanen. Langbanen er maskineriet med skinnegang og lokomotiv som benyttes til produksjon av tau. Reperbanen er hele virksomheten. I dette dokumentet vil vi fortrinnsvis benytte betegnelsen Reperbanen.

Vestfoldarkivene har overtatt arkivene etter ScanrRope/ Tønsberg Reperbane. De fleste sort/hvit fotografier er hentet fra dette arkivet.

Norsk språknorm for egennavn benyttes i gjengivelse av historiske virksomheter. Består egennavn av flere ledd, brukes stor bokstav i første ledd, med mindre eksisterende formelle navn tilsier en annen skrivemåte. Vi har valgt også å bruke stor bokstav når vi navngir bygningene og aktivitetene ved Kystkultursenteret, f.eks Slippen.

Tønsberg Kystkultursenter skal gjenreise den gamle Reperbanen.
Fra visjon til realitet

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter har i løpet av de siste 30 årene etablert seg som et aktivt ressurssenter i bybildet. Store deler av Tønsbergs havneområde er fortsatt under utvikling. Boliger og moderne nærings-virksomhet overtar der tidligere industri og tradisjonell mekanisk virksomhet har hatt sitt virke.

Enhver kjenner av byen husker den lange Reperbanen som var et landemerke for byen i mer enn 200 år. Konstruksjonene og maskineriet til denne bygningen har Kystkultursenteret bevart. Stiftelsen arbeider nå for å gjenreise deler av den tradisjonelle Reperbanen.

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter er avhengig av samarbeidspartnere og finansielle bidragsytere for å kunne realisere prosjektet.

Som en del av arbeidet med å realisere dette prosjektet har en arbeidsgruppe i Kystkultursenteret sett på hvilke muligheter som ligger i området, og hvordan Kystkultursenteret kan bidra til å videreutvikle Tønsberg som kysthistorisk by, fast forankret i tradisjonell kystkultur.

Premissene for dette arbeidet ligger bl.a. i den avtale som er inngått mellom ScanRope, Kystkultursenteret og Tønsberg kommune med sikte på å gjenreise deler av Reperbanen.

Dette dokument er sammensatt av artikler, dokumenter og fakta fra ulike kilder og utgjør et dokument for Kystkultursenterets arbeid med å realisere gjenreis-ningen av Reperbanen. Vi takker alle bidragsytere som har gjort dette dokumentet mulig.

Tønsberg, mars 2019

Torgny Alstad

Foto: Runar Tveiten

Innenfor mottoet **Vern gjennom bruk** vil Kystkultursenteret ivareta Tønsbergs identitet som en sjøfartsby

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter skal bidra til å ivareta Tønsbergs identitet som en sjøfartsby.

Dette skal gjøres blant annet gjennom å gjenreise og vitalisere den gamle Reperbanen med bygningsmasse og repslagsmaskineri. Sammen med den gamle ubåtstasjonen, ishavsskuta Berntine, slipp for verneverdige fartøyer, båtbyggeri og riggerloft vil reperbanebygget ligge godt synlig og tilgjengelig for publikum langs kaifronten i Tønsberg.

Aktivitetene ved Tønsberg Kystkultursenter vil ta vare på tradisjonelle ferdigheter fra seilskutetida og framover. Dermed skapes entusiasme, energi og synergier mellom ulike miljøer; kultur, næring, markeder, utdanning og handel. Kystkultursenteret ser også at ungdom vil være den beste garanti for at kulturhistorien blir båret videre til de neste generasjoner. Alt innenfor Forbundet KYSTENs motto "Vern gjennom bruk".

Tauverk har hatt en stor betydning for oss mennesker gjennom årtusener. Tau er benyttet i bygging av store byggverk - som pyramidene - og til små, men betydningsfulle gjøremål i det daglige.

Da menneskene begynte å ferdes over hav ved hjelp av seil, var tau en betydelig del av utstyret. Etter hvert som den internasjonale handelen kom i gang med seilskip, steg behovet for tau enormt. Til hver seilskute trengtes hundrevis, ved større skip, tusenvis, av meter tauverk.

Reperbanen var lenge Tønsbergs desidert største arbeidsplass, og dannet grunnlaget for mye av byens tidligere rikdom. Det er denne industri og håndtverkstradisjon vi ved Kystkultursenteret ønsker å formidle betydningen av.

Tønsberg kommune
Ordfører

Dato: 24.12.2018

Historiske Tønsberg

Helt siden 1991 har Tønsberg kommune støttet opp om aktivitetene til det som nå best er kjent som Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter.

Det har i årenes løp vært et tett samarbeid med Tønsberg kommune og Kystkultursenteret. Kommunen har blant annet har bidratt med tomt og infrastruktur.

Den gang man ønsket å rive den gamle langbanen - en gang Nordeuropas lengste trebygning - satte Tønsberg kommune som en forutsetning for rivningstillatelsen at Parker ScanRope AS skal bidra til gjenoppbygging av det gamle repmaskineriet når langbanen blir gjenreist. Nå ligger det til rette for at Kystkultursenteret, med støtte fra flere aktører, kan nå sitt langsiktige mål. Dermed vil man kunne ta vare på kunnskapen om, og demonstrere viktig industrihåndverk fra en av byens hjørnestensbedrifter gjennom mange generasjoner.

Den nye sjøboden som ble ferdigstilt i 2011, vil sammen med den nye langbanen, også kalt Reperbanen, bli en fin kontrast til Færder videregående skole og danne en naturlig og fin avgrensning mellom skolen og Kanalen. I tillegg vil brygga som langbanen skal bygges på, bli en svært viktig del av bryggepromenaden som Tønsberg kommune arbeider for å få på plass på begge sider av Kanalen. Med den sentrumsutvikling som nå skjer, ikke minst langs Kanalen, vil en trinnvis etablering av en sammenhengende bryggepromenade bli høyt prioritert av kommunen.

Kommunen har i flere år bidratt med ulike ressurser til Tønsberg Kystkultursenter. Fortsetter Kystkultursenteret sitt gode arbeid for, ved gjennom aktiv bruk å ta vare på kystkulturen, vil Tønsberg kommune fortsatt være positive til videreutvikling av Kystkultursenteret.

Tønsberg kommune stiller seg positiv til at det historiske Tønsberg får eksponering og dermed sikrer vern av byens eldste industribygning.

Mye av Tønsbergs kulturarv ligger knyttet til Kanalen. Tønsbergs eldste bedrift vil med sin innsats bidra til å ta vare på det historiske Tønsberg. Reperbanen ble etablert allerede i 1796 av Mathias Foyn. Det var også Foyn som bygde Teie Hovedgård i 1804.

Tønsberg kommune vil fortsatt gi sin støtte til fremdrift for prosjektet, og ønsker Tønsberg Kystkultursenter til lykke med gjennomføringen av prosjektet.

For Tønsberg kommune
Petter Berg

ordfører

VESTFOLD
fylkeskommune

Fylkesordfører

Stiftelsen Tønsberg kystkultursenter
Postboks 11
3101 TØNSBERG

Dato:
15.02.2019
Saksbehandler:
Marit Karlsen 33344257

Referanse:
201209658-9
Deres referanse:

Uttalelse. Reperbaneprosjektet, Tønsberg Kystkultursenter

-

Samspillet mellom Vestfold fylkeskommune og Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter har gjennom 30 år bidratt til å øke interessen for kystkultur og maritim historie. Det er inngått en Vern- og Vedlikeholds avtale mellom fylkeskommunen og Kystkultursenteret og fylkeskommunen har bidratt økonomisk til oppbygging av anlegget.

Kulturminnevern er et av fylkeskommunens satsningsområder, og det er naturlig at Vestfolds rike kystkulturarv får den oppmerksomhet og den støtte den fortjener. Kulturminner og kulturmiljøer skal ivaretas og brukes til glede for dagens og fremtidens generasjoner på en slik måte at den ikke forringes. De skal være kilder til kunnskap og grunnlag for opplevelse og verdiskapning. Dette er nedfelt i fylkeskommunens Idretts- og Kulturplan for perioden 2019 – 2023. Tønsberg Kystkultursenter, Loggen Kystlag og den nasjonale moderorganisasjonen Forbundet Kysten har som en grunnleggende premiss i sin visjon og strategi, mottoet «Vern gjennom bruk».

Vestfold fylkeskommune støtter denne visjon, og registrerer med glede at det nettopp er denne grunnholdning som preger virksomheten på Tønsberg Kystkultursenter.
Vestfold fylkeskommune var en avgjørende premissgiver da ScanRope søkte om å få rive Tønsberg Reperbane i 1998. Fylkeskommunen satte da som krav at Reperbanen og repslagermaskineriet skulle vernes og gjenoppføres på ny tomt i tilknytning til Kystkultursenteret. Dette var avgjørende for den avtalen som ble inngått mellom ScanRope, Tønsberg kommune og Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter. Det er denne avtalen som har sikret at Repslagerprosjektet etter mer enn 20 års arbeid nå er klar for realisering.

På vegne av Vestfold fylkeskommune vil jeg derfor ønske Tønsberg Kystkultursenter lykke til med sitt ambisiøse, men kulturhistorisk viktige arbeid med å gjenreise Reperbanens langbane.

Med vennlig hilsen

Rune Hogsnes
fylkesordfører

Postadresse
Postboks 2163
3103 TØNSBERG

Besøksadresse
Svend Foyns gate 9
3126 TØNSBERG

Telefon/fax/E-post
33344000
33315905
firmapost@vfk.no

Bankkonto
7058.06.49260
Organisasjonsnr.
944025391

Reperbaneprosjektet

Den gamle Reperbanen var ikke med i planene ved etableringen av Tønsberg Kystkultursenter. Det var de gamle bygningene til Ubåtstasjonen som sto i sentrum for innsatsen til de frivillige. Reperbanen var riktignok nærmeste nabo, men innenfor industriområdet til ScanRope.

Det var sågar enkelte som mente at Reperbanen ikke engang var en bygning, men kun et bekledd reisverk. Reperbanen ga ly for arbeiderne under produksjon av tauverk. Likevel var Reperbanen et bygg som ruvet godt i tønsbergenseres bevissthet, og brakte arbeidsplasser og inntekter til byen.

Det var først da ScanRope i 1993 fikk rivningstillatelse av den vestre del av Reperbanen, at noen ildsjeler ved Kystkultursenteret så potensialet, og ikke minst de historiske verdier, i det som en gang var Nord-Europas lengste trebygning.

Da ScanRope ønsket å rive resten av Reperbanen i 1996 var bevaringsinteressen vekket og Vestfold fylkeskommune satte betingelser for å kunne gi rivningstillatelse. Det ble iverksatt den rene redningaksjon for å ta vare på maskineriet og bygningskonstruksjonene som hadde verdi.

Bygningen ble dokumentert og demontert i to omganger i 1993 og 1996. Materialene er i dag forsvarlig lagret på tomt tilhørende Tønsberg kommune.

Det ble i 1998 inngått en forpliktende juridisk samarbeidsavtale mellom ScanRope, Tønsberg kommune og Stiftelsen Teie ubåtstasjon (nå Tønsberg Kystkultursenter) om overdragelse av tomteareal for gjenreisning av 100 meter av Reperbanen. I tillegg inneholdt avtalen overdragelse av maskiner og utstyr fra Repslagmuseet – ScanRopes interne bedrifts-museum – til Stiftelsen.

Kystkultursenteret var samme år ferdig med utvendig restaurering av Riggerloftet, men det gjensto svært mye innvending dugnadsarbeid, og neste store prosjekt på senteret var oppføring av en ny sjøbod der man bl.a. kunne ta inn mindre båter eller bygge nye trebåter. Denne sto ferdig i 2011. Allerede i 1998 så man at realisering av planene med å gjenreise Reperbanen ville ligge noe frem i tid. Og nå, mer enn 20 år etter, blir prosjektet realisert.

Repslagmuseet, og maskiner fra den del av Reperbanen som ble revet i 1996, ble tatt vare på og er fortsatt intakt og i forholdsvis god teknisk stand.

I 2004 ble Reperbaneprosjektet presentert for styret i Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter, og det ble nedsatt en arbeidsgruppe som skulle starte arbeidet med å realisere planene om å gjenreise Reperbanen. Per Olaf Lia, Petter Chr. Gran og Torgny Alstad har gjennom disse årene vært faste deltakere i prosjektgruppen. Ved oppstart var også arkitekt Ola Roald en del av prosjektgruppen.

Organisering

Arbeidet med forberedelsene til å gjenreise Reperbanen har strukket seg over mange år. I begynnelsen av 2019 ser organisasjonen slik ut:

Økonomi- og samfunnskontakt-gruppe

Byggeteknisk gruppe

Historisk gruppe

Følgende personer er for tiden involvert i prosjektet

Arne Olaussen

Arne Steinsbø

Arild Neslow

Dag Langve Sauge

Gunnar Monrad Jacobsen

Inger Helene Holmlin

Per Olav Lia

Per Torpengen

Petter Chr. Gran

Pål Enersen,

Paal Otto Hansen

Runar Tveiten

Rune Gustavsen

Svein Børre Wilhelmsen

Tom Wilhelmsen

Torgny Alstad

Ulf T. Ulriksen

Øystein Aasgaarden

I tillegg kommer en rekke personer som bidrar ad-hoc for å løse praktiske oppgaver.

Anders Frøstrup var en engasjert deltaker i arbeidet med Reperbanen og var som tømmermester ansvarlig for å reise flere bygg med konstruksjoner fra Reperbanen. Frøstrup døde i februar 2019.

Reperbaneprosjektet har gjennomført mange møtermed ulike parter for å orientere om planene for å gjenreise Reperbanen. Her er gruppelederne i de tre største partiene i Tønsberg. Bent Moldvær (Frp), ordfører Petter Berg (H) og Per Martin Aamodt (AP). Foto: Torgny Alstad

Etter endt dugnad på tirsdager samles de ulike gruppene til et oppsummerende møte i Ladestasjonen.Det legges ned flere tusen dugnadstimer ved Tønsberg Kystkultursenter årlig. Foto: Runar Tveiten

Historiske milepæler

1796 Etablering av Teie Reperbane

1877 Tønsberg Reperbane blir solgt ut av familien Foyn etter tre generasjoner til Carl Fredrik Zeuthen Isachsen (1833-1901)

1891 Tønsberg Reperbane brenner ned til grunnen, bygges opp på nytt

1898 Tønsberg Reperbane omgjøres til et aksjeselskap

1910 Tønsberg Reperbane brenner ned på nytt, bygges opp igjen

1930 Tønsberg Reperbane fusjonerer med Fredriksvern Reperbane og blir hetende De Forenede Reperbaner

1963 Christiania Spigerverk inn som eier og virksomheten skifter navn til Stål og Tau

1983 Skifter navn til ScanRope

1989 Ledelsen i ScanRope kjøper virksomheten gjennom et “management buy out”.

1991 Etablering av Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter

1993 Første del av Reperbanen demonteres av Tønsberg Kystkultursenter og gjenoppstår i fem bygg i Tønsberg-området

1993 Riggerloftet flyttes fra Kaldnes til

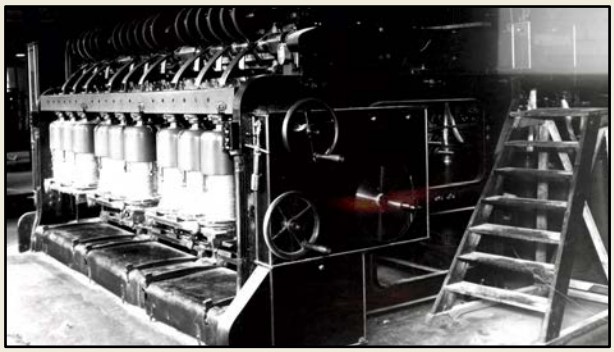

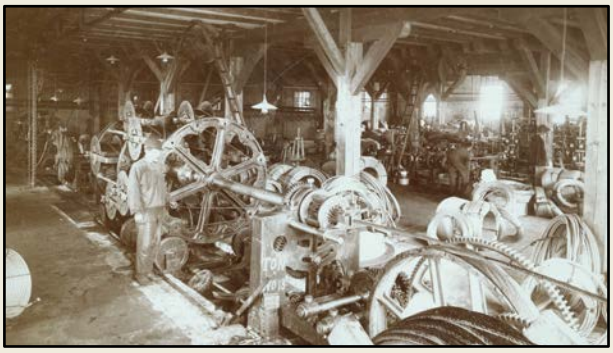

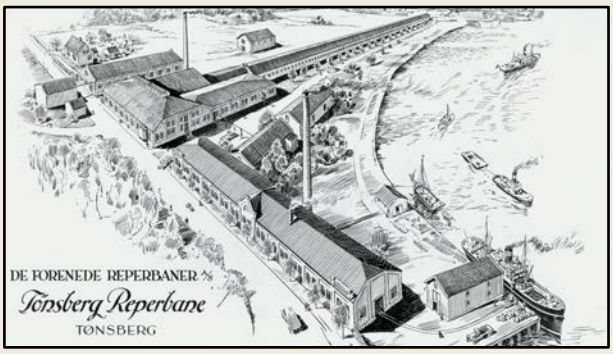

1998 Avtale mellom ScanRope, Tønsberg kommune og Tønsberg Kystkultursenter om gjenoppføring av 100 meter av Reperbanen. Avtalen sikrer en ny tomt på 1,5 mål. Den resterende del av konstruksjonene demonteres og lagres

2006 Fylkestinget vedtar å etablere Færder videregående skole på østre del av ScanRope tomta og kjøper tilhørende tomt. Resten av tomta selges til Industrifinans.

2007 ScanRope selges til Blom ASA i Oslo og senere til Parker Hannifin Ltd i USA. Demontering av deler av anlegget påbegynnes.

2007 Reguleringsplan for Færder videregående skole og Reperbanen vedtas

2012 Arkitektkonkurranse. Samtlige forslag har tegnet inn Reperbanen i front av skolen

2014 Færder videregående skole tas i bruk

2014 Oppstart for dokumentasjon for byggesøknad

2015 Rammetillatelse til oppføring av kai og bygning vedtatt i Tønsberg kommune

2016 De nye eierne av ScanRope vedtar å legge ned produksjonen i Tønsberg

2017 Reperbaneprosjektet godkjennes i Tønsberg kommune; men klage varsles fra Vestfold fylkeskommune

2018 Resten av ScanRopes produksjonsutstyr demonteres og selges. ScanRopes lokaler tømmes. Virksomheten opphører etter 222 års drift

2018 Tønsberg Kystkultursenter får igangsettelsestillatelse for oppføring av Reperbanekaia

2018 I desember godkjenner Tønsberg kommune detaljplanene for gjenreising av 100 meter av Reperbanen

2019 Pæling iverksettes

Juridisk plattform

Vestfold fylkeskommune var en **viktig premissgiver** ved inngåelse av avtalen om gjenreisning av Reperbanen

Bygningen som inneholdt Langbanen var i en periode 455 meter lang og en gang verdens lengste overbygde reperbane. Konstruksjonene ble demontert av dugnadsgjengen ved Tønsberg Kystkultursenter i to etapper.

Den nordvestre delen ble demontert i 1993. Deler av konstruksjonen ble benyttet i fem nye bygningskropper. Det er forsamlingslokaler og gildehall på Karlsvika, gildehall på Hjertnes gård på Nøtterøy. I tillegg er konstruksjoner benyttet i to industribygg på Borgeskogen og ved smia på Fagertun på Nøtterøy. Hele den nordvestre delen av Reperbanen er benyttet i disse byggene.

På grunn av utvidelsesplaner i 1998 ønsket ScanRope å rive resten av anlegget, inklusive repslagningsmaskineriet. Vestfold fylkeskommune la da ned forbud mot rivning fordi fylkeskonservatoren oppfattet repslagningsmaskineriet som meget verneverdig. Det ble derfor inngått en avtale mellom ScanRope AS, Tønsberg kommune og Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter. Avtalen gikk i korthet ut på at ScanRope fikk rivningstillatelse mot at Tønsberg Kystkultursenter demonterte maskineri og bygningskropp, lagret utstyret på forsvarlig vis, og gjenoppførte bygningskropp og repslager-maskineri på ny en 1,5 mål stor tomt nordvest for Sjøbua ved Tønsberg Kystkultursenter. Denne avtalen ble undertegnet 14. august 1998 (se faksimile).

Stiftelsen har etter dette arbeidet målrettet for å oppfylle sin del av denne avtalen. Alt ligger nå til rette for at avtalen kan realiseres.

En viktig milepel i dette var arbeidet med reguleringsplanen for området. Dette arbeidet ble gjennomført i samarbeid med Vestfold fylkeskommune med ikrafttredelsesdato 15. mars 2011 (Planid 20100023).

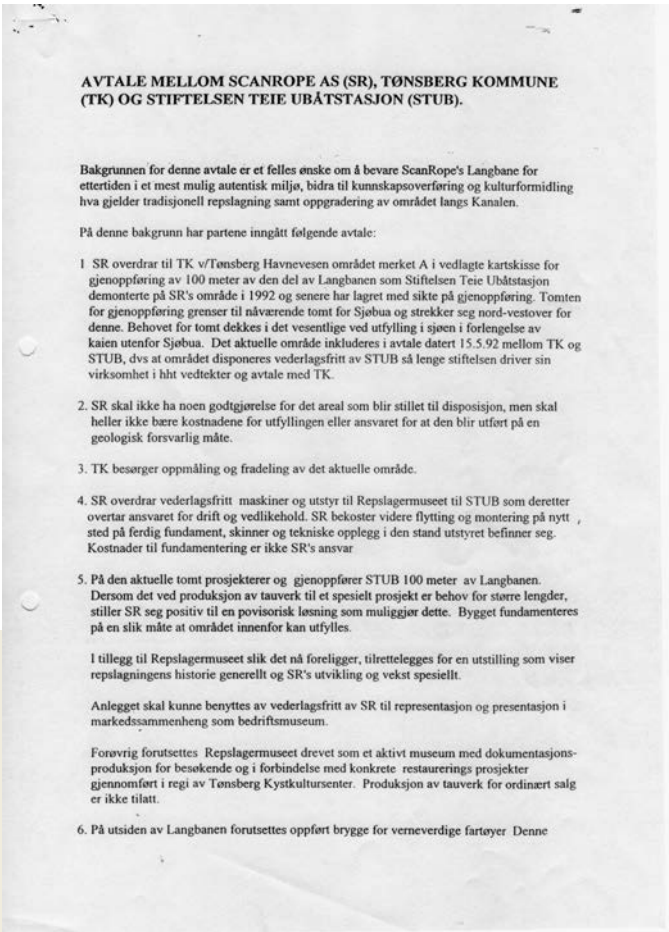

AVTALE MELLOM SCANROPE AS (SR), TØNSBERG KOMMUNE (TK) OG STIFTELSEN TEIE UBÅTSTASJON (STUB).

Bakgrunnen for denne avtale er et felles ønske om å bevare ScanRope's Langbane for ettertiden i et mest mulig autentisk miljø, bidra til kunnskapsoverføring og kulturformidling hva gjelder tradisjonell repslagning samt oppgradering av området langs Kanalen.

På denne bakgrunn har partene inngått følgende avtale:

1 SR overdrar til TK v/Tønsberg Havnevesen området merket A i vedlagte kartskisse for gjenoppføring av 100 meter av den del av Langbanen som Stiftelsen Teie Ubåtstasjon demonterte på SR's område i 1992 og senere har lagret med sikte på gjenoppføring. Tomten for gjenoppføring grenser til nåværende tomt for Sjøbua og strekker seg nord-vestover for denne. Behovet for tomt dekkes i det vesentlige ved utfylling i sjøen i forlengelse av kaien utenfor Sjøbua. Det aktuelle område inkluderes i avtale datert 15.5.92 mellom TK og STUB, dvs at området disponeres vederlagsfritt av STUB så lenge stiftelsen driver sin virksomhet i hht vedtekter og avtale med TK.

2. SR skal ikke ha noen godtgjørelse for det areal som blir stillet til disposisjon, men skal heller ikke bære kostnadene for utfyllingen eller ansvaret for at den blir utført på en geologisk forsvarlig måte.

3. TK besørger oppmåling og fradeling av det aktuelle område.

4. SR overdrar vederlagsfritt maskiner og utstyr til Repslagermuseet til STUB som deretter overtar ansvaret for drift og vedlikehold. SR bekoster videre flytting og montering på nytt sted på ferdig fundament, skinner og tekniske opplegg i den stand utstyret befinner seg. Kostnader til fundamentering er ikke SR's ansvar

5. På den aktuelle tomt prosjekterer og gjenoppfører STUB 100 meter av Langbanen. Dersom det ved produksjon av tauverk til et spesielt prosjekt er behov for større lengder, stiller SR seg positiv til en povisorisk løsning som muliggjør dette. Bygget fundamenteres på en slik måte at området innenfor kan utfylles.

I tillegg til Repslagermuseet slik det nå foreligger, tilrettelegges for en utstilling som viser repslagningens historie generellt og SR's utvikling og vekst spesiellt.

Anlegget skal kunne benyttes av vederlagsfritt av SR til representasjon og presentasjon i markedssammenheng som bedriftsmuseum.

Forøvrig forutsettes Repslagermuseet drevet som et aktivt museum med dokumentasjons-produksjon for besøkende og i forbindelse med konkrete restaurerings prosjekter gjennomført i regi av Tønsberg Kystkultursenter. Produksjon av tauverk for ordinært salg er ikke tilatt.

6. På utsiden av Langbanen forutsettes oppført brygge for verneverdige fartøyer Denne

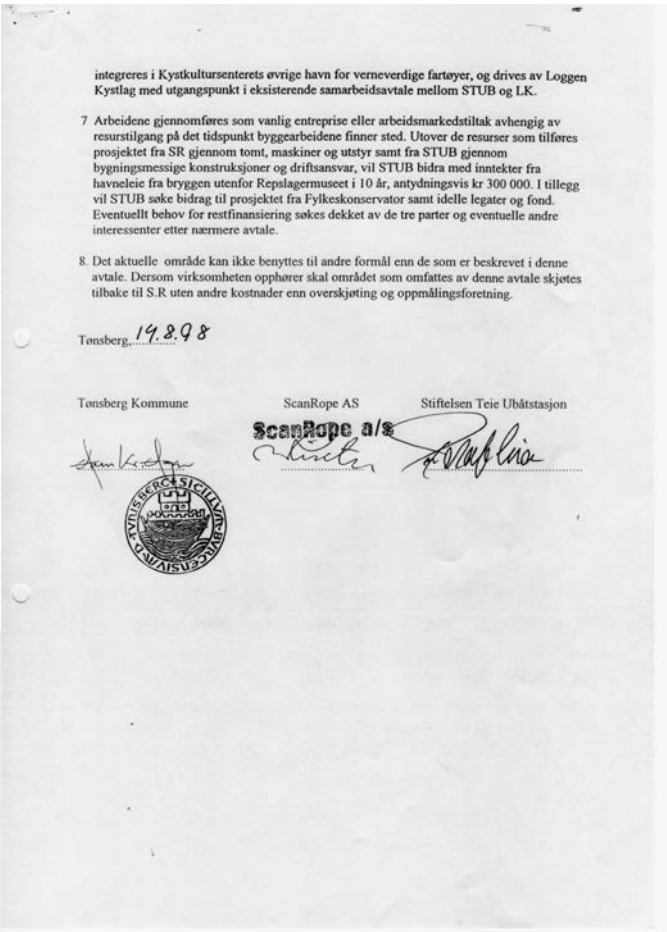

integreres i Kystkultursenterets øvrige havn for verneverdige fartøyer, og drives av Loggen Kystlag med utgangspunkt i eksisterende samarbeidsavtale mellom STUB og LK.

7 Arbeidene gjennomføres som vanlig entreprise eller arbeidsmarkedstiltak avhengig av resurstilgang på det tidspunkt byggearbeidene finner sted. Utover de resurser som tilføres prosjektet fra SR gjennom tomt, maskiner og utstyr samt fra STUB gjennom bygningsmessige konstruksjoner og driftsansvar, vil STUB bidra med inntekter fra havneleie fra bryggen utenfor Repslagermuseet i 10 år, antydningsvis kr 300 000. I tillegg vil STUB søke bidrag til prosjektet fra Fylkeskonservator samt idelle legater og fond. Eventuellt behov for restfinansiering søkes dekket av de tre parter og eventuelle andre interessenter etter nærmere avtale.

8. Det aktuelle område kan ikke benyttes til andre formål enn de som er beskrevet i denne avtale. Dersom virksomheten opphører skal området som omfattes av denne avtale skjøtes tilbake til S.R uten andre kostnader enn overskjøting og oppmålingsforetning.

Tønsberg, 14.8.98

Tønsberg Kommune ScanRope AS Stiftelsen Teie Ubåtstasjon

ScanRope a/s

Avtalen mellom Tønsberg kommune, ScanRope og Stiftelsen Teie Ubåtstasjon - nå Tønsberg Kyskultursenter - danner grunnlaget for det arbeid som nå gjøres for å gjenreise Reperbanen.

Færder videregående skole ble innviet i 2014 på innsiden av tomta øremerket Reperbanen.

Etter dette har Stiftelsen samarbeidet med bygningsetaten i Tønsberg om formell byggetillatelse. Igangsettelsestillatelsen for brygga ble vedtatt i FUP (Det faste utvalget for plansaker) 3. mars 2017. Deretter fulgte mye arbeid for å tilfredsstille de betingelser Tønsberg kommune forutsatte tilfredsstilt før byggearbeidene kunne begynne. Dette arbeidet var komplisert fordi Vestfold fylkeskommune også forutsatte en rekke forhold avklart og tilfredsstilt. Endelig igangsettelses-tillatelse ble gitt 14. november 2018.

De bygningsmessige arbeider blir igangsatt i løpet av første halvår 2019, vel 20 år etter at avtalen mellom ScanRope, Tønsberg kommune og Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter ble undertegnet.

Nytt liv til gamle konstruksjoner

Reperbanen er bygget med solide tømmerdimensjoner. Hovedkonstruksjonen består av rammer som er satt sammen av store taksperrer, hanebjelker, skråstivere og søyler. Disse rammene danner en imponerende rekke, en nærmest «uendelig allé» som forsterker lengden på bygget. Konstruksjonene er en viktig del av interiøret og skal være synlige i det nye bygget. Mest mulig av de opprinnelige konstruksjonene skal settes opp igjen og bevares. Noen deler må riktignok skiftes eller suppleres, og for øvrig blir yttervegger og tak i ny utførelse. Vi vil øke etasjehøyden noe, ved å sette konstruksjonene på en opphøyet sokkel. Romfølelsen blir større, bygningen blir mer fleksibel og muligheten øker til å kunne bruke rommene til flere formål.

De store og gjentagende konstruksjonene danner et

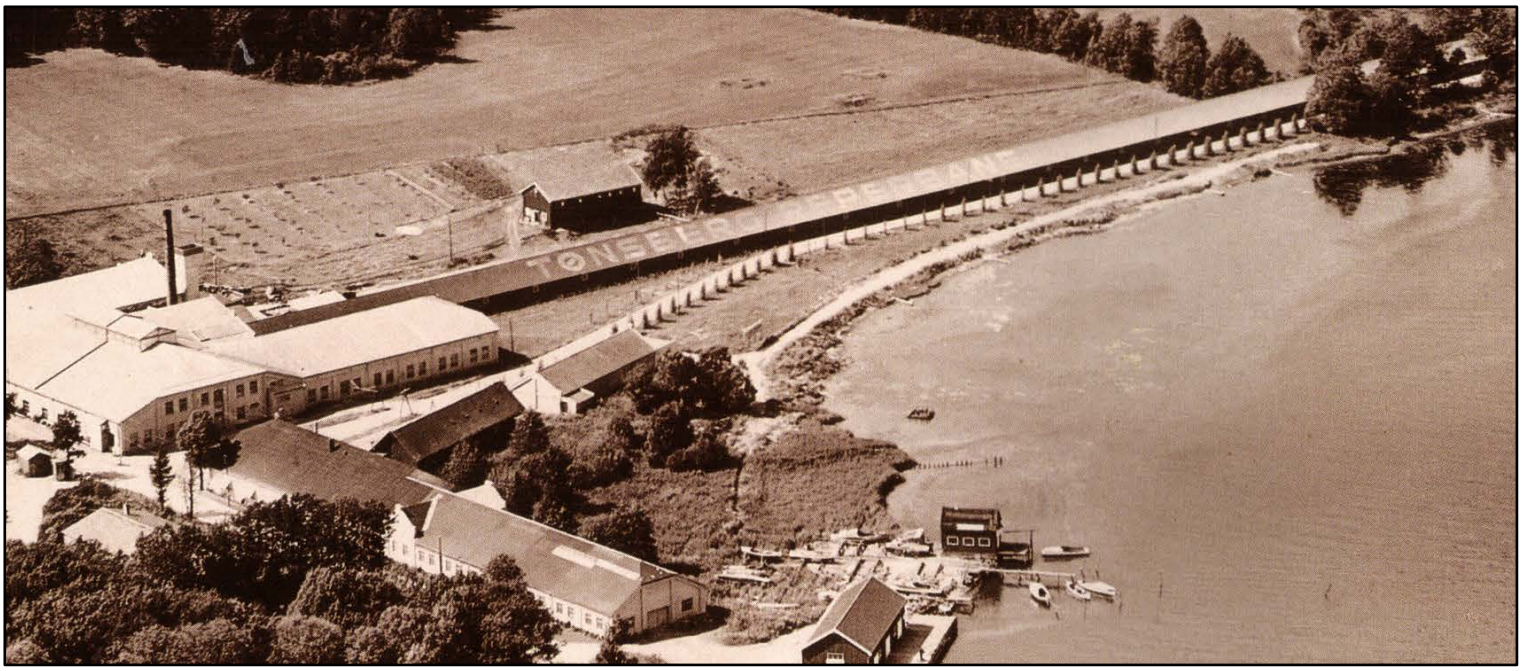

spennende og særpreget interiør, og blir en fin ramme rundt museum, dokumentasjon og nye aktiviteter.

Eksteriøret blir mest mulig som den opprinnelige bygningen, men det skal settes inn store skyveluker med bakenforliggende skyvedører av glass, for å slippe lys inn i lokalene, og for å skape god kontakt med bryggepromenaden og båtlivet på kanalen. På taket av den opprinnelige bygningen var det bokstavert Tønsberg Reperbane i taktekkingen. Fasaden med den imponerende lengden, sammen med den markerte takflaten var et betydelig blikkfang og et gjenkjennelses-element i bybildet og langs kanalen. Teksten på taket TØNSBERG REPERBANE skal også gjenskapes.

Reperbanen vil fylle igjen et hull i bybildet, og vil for mange utfylle et savn. Reperbanen vil fortelle en historie om en svært viktig fortid og vil bli et nytt tyngdepunkt i opplevelsen langs kanalen. Reperbanen vil også forsterke bygningsmiljøet rundt Kystkultur-senteret og danne en sammenheng som forteller om maritim aktivitet.

Alternative løsninger for kaia

Kaia skal bygges i et område av Kanalen hvor det ligger godt til rette for bruk av friksjonspæler. Bløte bunnsedi-menter med dybde mellom 8 og 20 meter vil kreve ca 520 pæler for å bære kaia på 100 x 15 meter.

Dette er grunnen til at vi har valgt å fundamentere med stålpæler til fast grunn under de bløte sedimentene. Stålpælene vil bli omstøpt med betong i de øvre lag der det er fare for tilgang på oksygen. Forskallingen i rør av PE blir stående permanent som beskyttelse mot klimapåkjenninger i tidevannsonen. 63 slike pæler, pluss skråpæling, vil bære kaia i støpt armert betong. Dette gjør det mulig, på sikt, å skape en interessant havn blant annet til verneverdige fartøyer.

På den armerte betongplata bygges trallverk og skjørt i treverk på den fem meter brede kaifronten, som også blir en vakker del av den nye vandringen langs sjøen på Nøtterøysiden.

Byggets muligheter

Reperbanebygget får en grunnflate på ca 10 x 100 meter. De første 30 meter er disponert til utstilling om Tønsberg Reperbane. Vi har ScanRopes tidligere bedriftsmuseum lagret i to 40 fots containere og vil kunne lage en aktiv utstilling med funksjonelle maskiner. Vi vil skape en opplevelse av tauproduksjon hvor publikum deltar fysisk.

De resterende 700 kvadratmeter må benyttes til inntektsbringende formål, slik at bygget dekker sine egne drifts- og vedlikeholdskostnader. Organisasjoner som eier verneverdige skuter vil kunne benytte anlegget. Utstillinger, kreative verksteder og en fiske-restaurant har vært diskutert som mulige brukere av bygget. Vi vil gjøre Reperbanen til et attraktivt delmål

for en bryggevandring, med faste benker langs sjøsiden for dem som vil nyte utsynet fra Kanalbrua til Vikingodden.

Finansiering

Vi tror dette ikonet i Tønsberg havn vil være et verdig og inspirerende prosjekt for organisasjoner som ønsker å bidra til å skape blest om tradisjoner, gründerskap og kystkultur. Vi har et mål om å komme i land med 20 millioner kroner. Mye av trearbeider og planlegging kan gjøres på dugnad. Det vil trekke i positiv retning. Anders Jahres Humanitære stiftelse har foreløpig bidratt med betydelige én million kroner til prosjektet.

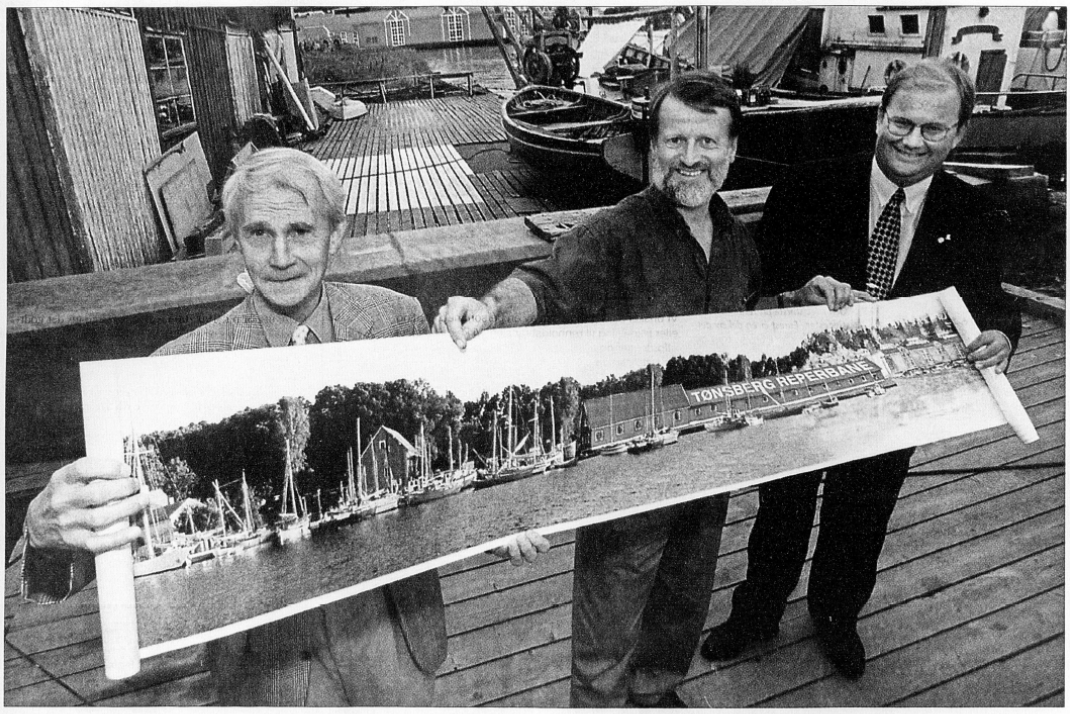

LANGBANEN: *På området mellom Scan Rope og Ubåtstasjonen skal 100 meter av langbanen bygges opp igjen, og sammen med repslagerverkstedet bli en del av Tønsberg Kystkultursenter. Fra venstre: Bjørn Riseth, Scan Rope, Per Olaf Lia, Teie Ubåtstasjon og ordfører Hans Kristian Hogsnes.* FOTO: ØIVIND SKAR

Langbanen bygges opp igjen

14. august 1989 ble det undertegnet en avtale for gjenreisning av Reperbanen. Her er Per Olav Lia (i midten) sammen med Bjørn Riseth fra ScanRope og den gang ordfører i Tønsberg, Hans Kr. Hogsnes. Faksimile fra Tønsbergs Blad. Foto: Øyvind Skar

Kystkultur i nasjonal sammenheng

Av Generalsekretær Per Hillesund, Forbundet KYSTEN

Oslo, 3. desember 2018

Forbundet KYSTEN er en frivillig kulturvern- og friluftslivsorganisasjon som arbeider for «bevaring og bruk av eldre fartøyer og kystmiljø». Vi har over 10.000 medlemmer fordelt på 125 kystlag fra svenskegrensen til Grense Jakobselv. Vi arbeider under mottoet «Vern gjennom bruk» for å ta vare på kystens kulturarv.

Helt siden Loggen kystlag opprettet Stiftelsen Teie ubåtstasjon med tanke på å få i gang «Tønsberg kystkultursenter» i 1991, har Forbundet KYSTEN fulgt utviklingen med stor interesse. Tønsberg kystkultursenter har gjort et godt arbeid i de 27 årene som har gått og framstår i dag som et stort og veldrevet anlegg som oppfyller alle de kriterier som vi mener at et kystkultursenter bør inneholde.

Forbundet KYSTEN utviklet ideen om Kystkultursentra på 1980-tallet. Disse skulle være utstillingsvindu for lokal kystkultur. Et kystkultursenter skal i motsetning til museene bruke gjenstandene, og kunnskapen om bruken er like viktig som å ta vare på kulturminnet.

Forbundet KYSTEN utviklet noen hovedmål for kystkultursentra

- Virksomheten skal styrke folks tilhørighet til sin lokale kystkultur.
- Virksomheten skal preges av aktivitet, deltakelse og fellesskap.
- Samhandling mellom eldre og yngre skal sikre at kunnskapene overføres til neste generasjon.
- Den fysiske rammen bør være eldre bygninger og anlegg med selvstendig kulturhistorisk verdi.
- Utformingen skal være typisk for stedets kystkultur.
- Nybygg skal ta utgangspunkt i den lokale byggeskikken.

En av Forbundet KYSTENs hovedoppgaver er å presentere kystkultur i en nasjonal sammenheng. Det gjøres gjennom den innsats kystlagene gjør for å fremme den lokale kystkultur slik at det inngår i en helhetlig ramme. Loggen kystlags innsats med å utvikle Tønsberg kystkultursenter føyer seg inn i en rekke av kystkultursentra langs kysten som samlet representerer viktige sider ved norsk kystkultur. Tønsberg kystkultursenters fokus på ubåtstasjonens historie og nå byggingen av en reperbane som tidligere var en viktig del av den lokale kystkulturen, gir oss en dypere forståelse av Tønsbergs maritime historie. Man sier at «Fortid former fremtid» og det gjør at arbeidet med å ta vare på våre kulturminner og formidle kunnskapen videre til nye generasjoner er viktig for å forstå oss selv som en nasjon med høy maritim kompetanse. Den kompetansen bygger på tidligere kunnskap og vil inngå som byggesteiner i fremtidig kunnskap som vil være viktig for oss som kystnasjon.

Vennlig hilsen
Forbundet KYSTEN

Per Hillesund
Generalsekretær

Forbundet KYSTEN, Øvre Slottsgate 2b, NO-0157 Oslo, telefon: +47 22 42 42 82, bankgiro: 7874 06 61085,
org.nr.: 971 256 729, e-post: forbundet@kysten.no, www.kysten.no

Pulserende kystperle

Av Charlotte Svensen,
Daglig leder i Pulserende Kystperle

Pulserende Kystperle AS er et omdømmeselskap som skal synliggjøre Tønsberg-regionens attraktivitet. Målet er å få flere til å besøke regionen, etablere næring her eller flytte til regionen. Tønsberg-regionen har mange kvaliteter, og i arbeidet ønsker vi å øke kunnskap og kjennskap til det vi har å by på.

Tønsberg er en by med en lang historie, og undersøkelsene Opinion har gjort på oppdrag fra Pulserende Kystperle høsten 2018 viser hvordan Tønsberg har tatt en posisjon som byen med en rik historie og tydelig identitet. Denne posisjonen bidrar til at regionen i den samme undersøkelsen topper omdømmekåringen.

Vi i Pulserende Kystperle har med glede fulgt med på arbeidet som gjøres med å bygge opp Reperbanen og samtidig etablere en promenade rundt kanalen. Reperbanen – byens eldste bedrift - som i seg selv var et ikon i byen, representerer mye av historien til Tønsberg som omhandler handel- og sjøfart. Gjennom gjenreisning av bygget vil en kunne videreformidle historien gjennom det visuelle, og også fylle bygget med innhold som øker kjennskap og kunnskap til historien ytterligere. Historien om suksess med handel og sjøfart synliggjør noe av regionens fremste fortrinn; Beliggenhet og utvikling.

I tillegg til identitet er også opplevelser viktig for byens attraktivitet. Med arbeidet med gjenreisingen av Reperbanen jobbes det også med å få på plass en promenade rundt kanalen. På den måten vil det gis et hyggelig tilbud til innbyggere og besøkende som ønsker en spasertur i den flotte byen vår, samt at området rundt det flotte Kystkultursenteret mer tilgjengelig og attraktivt.

Pulserende Kystperle mener at arbeidet som gjøres vil styrke og øke Tønsberg-regionens attraksjon ytterligere gjennom å synliggjøre byens identitet og gi nye opplevelser til Tønsberglivet. Vi gleder oss til bygget igjen blir et ikon i Norges eldste by.

Kystkultur

Om det finnes noen **særegen norsk folkesjel**, så må den i stor grad ha blitt formet av kystlandskapet, båten og sjøen

«Kystkultur er et vidtfavnende begrep. Det omfatter de fleste sider ved menneskenes liv og virke i kyst-landskapet opp gjennom tidene. Alltid har det vært slik at det store flertallet av befolkningen i Norge har levet ved havet, og selv om kultur og samfunn har gjennom-gått store endringer, så har likevel sjøen og båten vært viktig del av hverdagslivet for de fleste nordmenn, helt frem til vår tid. Om det finnes noen særegen norsk folkesjel, så må den i stor grad ha blitt formet av kyst-landskapet, båten og sjøen.»

Forbundet KYSTEN

Av Eli Ulriksen

Begrepet «kystkultur» rommer mye, både materiell og ikke-materiell kultur, knyttet til livet på og nær kysten og sjøen. Med materielle kulturminner menes båter, redskaper, brygger, bygninger osv, mens den ikke-materielle kulturen omfatter alt fra mattradisjoner, fortellinger og sagn til ord og uttrykk for skipsleder og sjømerker, så vel som kunnskap om hvordan man bruker nødvendig redskap.

De materielle restene etter kystkultur i byer og tettsteder er spesielt utsatt og i ferd med å forsvinne helt på grunn av utbyggingspress og endret areal-utnyttelse. På grunn av sin beliggenhet/nærhet til kaianlegg og knutepunkter mellom sjø og land, er dette oftest bygninger og anlegg som har vært brukt til næringsvirksomhet knyttet til kyst og sjø. Det ligger en spesiell utfordring i å bevare de fysiske restene etter en spesiell virksomhet. I tillegg til - når dette i det hele tatt er mulig - å ta vare på og formidle kunnskap om virksomheten, hva bedriften har utført og ikke minst dens historiske og sosiale sammenheng og betydning for lokalmiljøet.

Reperbanen – ScanRope AS

Repslagning er et gammelt håndverk. I hovedsak er det et håndverk med maritim tilknytning og i aller høyeste

grad representant for vår kystkultur. Funn fra arkeologiske utgravninger har vist oss at det har vært repslagere i Tønsberg allerede under middelalderen, med småhåndverkere som slo tau til eget bruk. Repslagning i stor skale fikk vi så i byen ved opprettelsen av Tønsberg Reperbane i 1796.

Utvikling av repslagning, fra tilnærmet husflid for eget bruk til håndverksproduksjon, kan føres tilbake til hansatiden med fremvekst av de sterke håndverks-laugene. Repslagerne fikk sine laug på 1300-tallet som medførte streng regulering av faget. Dette medførte at repslagning som håndverksproduksjon i hovedsak foregikk i de større Hansabyene. Derfor vet vi lite om repslagning her i Norge, før det syntes å skje en endring mot slutten av 1500-tallet da vi i skriftlige kilder kan lese om fire repslagere i Oslo og tre i Bergen.

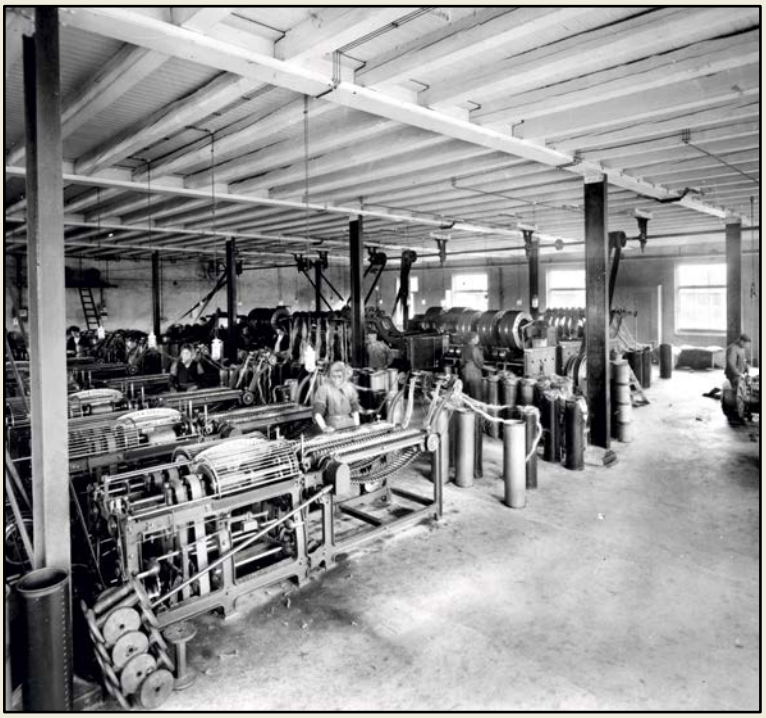

Tønsberg Reperbane var byens største arbeidsplass i en årrekke. Bedriften sysselsatte også mange kvinner. Her fra spinneriet.
Foto: Vestoldarkivet

Etter hvert som Hansadominansen med sterk regulering av håndverkerne ble svekket, skjedde en endring av faget både av økonomisk og sosial art. For repslagerne var det ikke lenger krav om at fagmesteren skulle stå som både faglig leder og eier av virksomheten. En investor kunne også søke om kongelig bevilling for å opprette en repslagningsbedrift. Repslagning i stor skala krevde større arealer og store mengder råvarer, som igjen krevde store økonomiske investeringer. Utover på 16- og 1700-tallet så man større reperbaner bli opprettet side om side med de mindre håndverksbedriftene.

Det var et enormt behov for tauverk i seilskutenes tid, og ikke minst gjaldt dette for krigsflåtene.

I de ledende sjøfartsland ble det opprettet egne reperbaner i tilknytning til de større verftene. Bl.a. ble det i 1573 opprettet reperbane på Holmen i København der den dansk-norske flåte holdt til.

Reperbanene ble med sin plasskrevende virksomhet i hovedsak lagt i utkanten av byene, og en rekke reperbaner ble anlagt i kystbyene rundt Skagerak, Nordsjøen og Østersjøen.

Etablering av Reperbanen

I 1796 ble reperbanen i Tønsberg anlagt. Dette kan ses i sammenheng med oppgang for handel og sjøfart for byen under andre halvdel av 1700-tallet. Tønsberg fikk fornyet sine handelsprivilegier i 1756, og den norske skipsfarten merket økt etterspørsel som følge av den nordamerikanske revolusjonen, som ble innledet i 1776.

Om den første reperbanen vet vi at den besto av to bygninger som trolig hadde parallelle løp. Trolig har den ene vært en håndspinnerbane, mens det i den andre har vært slått tau. Håndspinnerbanen synes å ha ligget nærmest sjøen, og beskrivelser knyttet til forlengelse av banen synes å tyde på at deler av den har vært uten tak. Vi vet ikke noe om hvor lang den aller eldste banen var, men det er beskrevet at banen, før den ble forlenget i 1879-80, hadde en lengde på 136 favner (248,72 meter).

I ca 1884 ble hestevandring erstattet med dampdrift, og for første gang i Norge ble tau også fremstilt av stål. I 1891 ble anlegget nesten totalt ødelagt av brann. Det sies at det var ca 50 ansatte ved bedriften da den brant. Sammenlignet med annen industri i byen på denne tiden, viser en opptelling over arbeidere fra noen år tidligere (fra rundt 1880), at det da var 268 arbeidere i tillegg til håndverksmestrene. Det vil si at 50 arbeidere ved denne ene bedriften utgjorde en god andel av

Kystkultur i nyere tid

Av/ Per Olaf Lia

Tiden etter 1. verdenskrig står i depresjonens tegn. Konkurransen blant taufabrikkene hardner til og lønnsomheten svikter. I 1930 fusjonerer Tønsberg Reperbane med erkekonkurrenten Fredriksvern Reperbane i Stavern under navnet De forenede Reperbaner.

Anton Schrøder var direktør på Fredriksvern Reperbane og ble den nye fusjonerte bedriftens første sjef. Fusjonen ga resultater og de siste årene på 1930-talllet var gode år for De forenede Reperbaner, og bedriften fikk lagt seg opp reserver til også å klare seg gjennom de vanskelige okkupasjonsårene. Under krigen ble det nødvendig å ta i bruk papir som råvare, og i løpet av krigen leverte bedriften 1900 tonn papirtau og papirgarn.

Bedriften ekspanderte og i 1946 ble Reperbanen, dvs den delen av anlegget der det ble produsert tau i store lengder, forlenget til 455 meter – verdens lengste overbygde reperbane.

Utover 1950 tallet hadde bedriften flere gode år. I 1963 ble Tønsberg Reperbane kjøpt av Christiania Spikerverk som senere ble fusjonert inn i Elkem. Underveis forsvant også det tradisjonelle navnet, og bedriften ble hetende Stål og Tau. Navnet ScanRope AS oppsto i 1983 ved at tråd- og tauproduksjonen til Norsk Jernverk AS og Gunnesbo AB ble fusjonert med Stål og Tau AS.

I 1987 ble det iverksatt en omfattende konsolidering i konsernet som endte med at Odd Hammernes, og fire øvrige fra ledelsen, kjøpte opp virksomheten i en såkalt «management buy-out».

ScanRope så muligheter i offshore og satset på egenutviklede spesialløsninger, bl.a. spesialtauet Karat med meget høy bruddstyrke, og et produkt i en kombinasjon av fibertau og ståltau i fortøyningssystemer. I 1996 feiret ScanRope sitt 200-årsjubileum med 150 ansatte og en omsetning på 190 millioner kroner.

I 2006 ble ScanRope solgt til Blom Gruppen. Deler av eiendomsmassen ble senere solgt til Industrifinans og i 2007 ble driftsselskapet solgt videre til Parker Ltd i USA. I 2015 ble restene av produksjonsvirksomheten i Tønsberg solgt til Bridon International Ltd i England. Året etter vedtok eierne å avvikle all produksjon i Tønsberg. Siste forsendelse gikk ut av havna våren 2017 og på slutten av 2018 ble dørene, til den engang så stolte virksomhet, lukket for godt.

Mer eller mindre samtidig som den siste ansatte forlot bedriften fikk Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter de nødvendige tillatelser til å starte gjenreisning av Reperbanen, 223 år etter etablering av Tønsberg Reperbane.

Vedlikehold, prosjekter og gruppe-aktiviteter for øvrig utgjør godt over **10.000 dugnadstimer i året**

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter har en avtale med Tønsberg kommune, som eier, om evigvarende disposisjonsrett til området som består av:

Teie ubåtstasjon med tre murbygg
(Ladestasjonen, Verkstedbygget og Torpedomagasinet)
Riggerloftet
Sjøbua
Slippen
Tilhørende kaier og uteområde

Loggen Kystlag har igjen en avtale med Tønsberg Kystkultursenter om bruk og vedlikehold som sikrer den aktive bruken som er forutsatt i avtalen med Tønsberg kommune.

Alle vi som bruker vår fritid på vår interesse for Tønsbergs maritime historie, med både militær og sivil del, og med bygg fra tidligere skipsbyggingstid, er stolte av vårt bidrag til byen. Bygg som egentlig stod i fare for riving, er i daglig bruk. Gjennom denne bruken tar vi dermed vare på våre røtter fra både skipsbyggerier og skipsfart.

Vi er det mest sentrale kystkulturmiljøet i Tønsberg i dag. I det etterfølgende gis en presentasjon av noen av aktivitetene ved Tønsberg Kystkultursenter.

Loggen Kystlag

Loggen Kystlag er et lokallag av Forbundet KYSTEN. Kystlaget har ca. 350 medlemmer fra midtre Vestfold, med hovedvekt fra kommunene Tønsberg og Færder.

Laget vil bevare, formidle og styrke kystens tradisjonelle verdier og Tønsbergs identitet som kystby. På Tønsberg Kystkultursenter ivaretas en historisk bygningsmasse. Filosofien er "Vern gjennom bruk".

Siden 1991 har medlemmer i Kystlaget hatt ukentlige

dugnader for å sette i stand og vedlikeholde de verneverdige bygningene og anlegget forøvrig. Ved overtagelse i 1991 var bygningsmassen forfallen og tenkt revet. Gjennom årene har Kystlaget stått for en formidabel dugnadsinnsats fram til at det nå er aktiviteter og liv i alle bygningene. Dette til glede for medlemmene og folk i nærmiljøet. Vi er stolte av å være en del av kystkulturen i Tønsberg - selve grunnlaget for Norges eldste by.

I tillegg til de ukentlige tirsdagsdugnadene, inviteres det blant annet til åpne temakvelder om kystkultur, foredrag og omvisning på området. I tillegg til bygningene har Kystlaget, i samarbeid med Stiftelsen Berntine, tatt ansvar for vedlikehold og drift av ishavsskuta Berntine.

De fem bygningene, kaiene, Slippen, Berntine og området rundt trenger mye vedlikehold. Arbeid med vedlikehold, prosjekter og gruppeaktiviteter for øvrig ligger på godt over 10.000 dugnadstimer i året, fordelt på ca 50 personer.

Byggene fylles med ulike aktiviteter i brukergrupper med maritime interesser - der båt og kystkultur står i sentrum.

Her kan nevnes:

- ***Sjøbugruppe*** *som blant annet jobber med båtrestaurering og lager småbåtmodeller*
- ***Kramgod matgruppe*** *som lager tradisjonsmat til våre medlemssamlinger, baker brød og andre bakervarer i bakerovnen, blant annet til salg på julemarkedet og andre tilstelninger. I Kramboden har vi åpen kafé hver søndag hvor barn kan kjøpe og sette sammen båtmodeller, dekorere og male disse.*
- ***Møbel- og taugruppe*** *som har kurs i restaurering av møbler og tau-binding. Her repareres egne møbler, flettes matter, fendrer og annet tauverk.*
- ***Håndverksgruppe*** *som lager ulike tekstil-produkter. Disse produktene selges i Kramboden og på våre tilstelninger.*
- ***Bygg- og anleggsgruppe*** *som har ettersyn og planlegger dugnader når det trengs.*
- ***Kai- og slippgruppe*** *som vedlikeholder og slipper båter.*
- ***Shantykor*** *som har øvelser hver mandag og opptrer på våre tilstellinger og andre arrangementer utenom Loggen.*
- ***Historisk gruppe*** *som har ansvar for utstilling i Kaldnes-rommet, blant annet om sjøfarts- og industrihistorien i Tønsberg havn.*

Hver tirsdag gjennomføres dugnadsarbeid ved Kystkultursenteret. Her fra bakerovnen i Riggerloftet der Kramgodgruppa stker bl.a. brød. Bildet til venstre viser arbeid med Slppen. Foto: Runar Tveiten

- ***Mekanisk gruppe*** *som foretar løpende reparasjoner av ulikt slag, overhaler motorer, og arrangerer sveisekurs. Gruppa har egen smie som nå er restaurert og i operativ stand.*

- ***Berntinegruppe*** *som har ansvar for vedlikehold og bemanning av ishavsskuta Berntine når skuta er ute på sine ulike tokt.*

- ***Båt-gruppe*** *som har ansvar for Loggens tre båter, som leies ut til våre medlemmer og samarbeidspartnere. I tillegg eier Loggen flere småbåter som er lånt ut til medlemmer.*

De tre båtene som hører til båtgruppa er en 30 fot Plattgatter fra 1954 og en 21 fot snekke som har fått en nyoverhalt motor. Den siste båten er en 30 fots seilbåt som ble bygget på O.E. Schulstocks Baadbyggeri på Kaldnes i 1909. Denne båten har vært hjemmehørende i Danmark og ble gitt Loggen Kystlag i 2002. Den var i dårlig forfatning og vi har brukt seks år på å sette den i stand. Båten er trolig seilingsklar sommeren 2019.

På vei inn i arbeidsmarkedet

Sammen med NAV arrangeres ”Minglefrokost” for arbeidsledige 50+ en gang i måneden. Et tiltak som er svært populært og til stor hjelp for de arbeidsledige. Flere er allerede tilbake i jobb.

Tirsdager og onsdager har vi samlet arbeidsledig ungdom mellom 18 og 30 år som vi hjelper med å komme inn i gode rutiner og lærer dem til å ta ansvar for egen situasjon. De får hjelp med å skrive CV og utforme jobbsøknader, planlegge egen fremtid, hjelp med å finne mulige arbeidsgivere, eller å finne tilbake til skolebenken. En del av ”opplæringen” går ut på å hjelpe til med ulike arbeidsoppgaver, pussing av båter, sjømannskap og lignende. Etter hvert som vi får ungdommene ut i arbeid eller tilbake på skole, fyller vi på med nye ungdom. Vi har satt en grense på at vi ikke kan ha mer enn fem ungdommer samtidig, for å sikre god individuell oppfølging. Det har vært en stor suksess og i løpet av ett års tid er 20 ungdommer kommet seg videre i livet.

Formidling av kystkultur

I mange år har arbeidet med vedlikehold av bygningene vært det viktigste på medlemskveldene. Dette vil fortsatt være viktig, men vi ønsker å få enda større oppmerksomhet på kystkulturaktiviteter. Det innebærer i større grad vektlegging på formidling av kystkultur. Møtekvelder med foredrag, servering av tradisjonsmat, konserter med Shantykoret og kurs i ulike kystkulturemner, er aktiviteter som formidler kystkulturen.

Ved Verkstedbygget og Torpedomagasinet er det lagt ned mange dugnadstimer i vedlikehold av byggene. Når det gjelder Ladestasjonen har rehabiliteringen vært en god del mer omfattende, både utvendig og innvending.

Teie Ubåtstasjon var klar for rivning da Stiftelsen Teie Ubåtstasjon i 1992 klarte å redde bygningene fra anleggsmaskinenes "klør".

Til 100-årsjubileet for Teie ubåtstasjon i 2018 har bygg og anlegg ved Kystkultursenteret gjennomgått en omfattende rehabilitering. Med støtte fra OBOS er uteområdet asfaltert. Andre bidragsytere, bl.a. Stiftelsen Sparebank1 Nøtterøy og Tønsberg, Kulturminnefondet og Tønsberg havnevesen har bidratt slik at vi i den senere tid har fått mulighet til å skifte tak på Riggerloftet, fendret steinkaien og rehabilitert trebrygga langs kaien. Samtidig er det lagt opp ny tilføring av strøm og vann på brygga.

Teie ubåtstasjon

Teie ubåtstasjon, også kalt Teie Undervannsbåtstasjon, var den første orlogstasjon (flåtestasjon) for det norske ubåtvesenet i Den norske Marine og var i bruk fra 1918 til tyskernes okkupasjon av Norge 9. april 1940. Kun tre foreldede ubåter av A-klassen var stasjonert på ubåtstasjonen som en del av nøytralitetsvernet da tyskerne angreå Oslofjorden natt til 9. april 1940. A2 kom i kamp med tyske minesveipere og måtte overgis etter å ha blitt skadet av synkeminer. A3 og A4 ble senket av egne mannskap uten å ha kommet i kamp. Stasjonen ble evakuert 14. april 1940.

Etter opprettelsen av Stiftelsen Teie ubåtstasjon gikk murbygningene gjennom en omfattende reparasjon og restaurering i perioden 1992 til 1995.

Teie Ubåtstasjon omfattet Teie Hovedgård samt de tre murbygningene som i dag ligger på kystkultursenterets område. Disse bygninger ble bygget i forbindelse med etablering av ubåtstasjonen, og bygningene har i dag beholdt navn etter opprinnelig funksjon: Ladestasjonen (for opplading av ubåtenes batterier), Verkstedbygget og Torpedomagasinet. Teie Hovedgård med sidebygninger ble brukt til administrasjon, offiserenes messe og innkvartering.

I dag benyttes Ladestasjonen som administrasjons- og møtelokaler. Torpedomagasinet er i bruk som base for ishavsskuta Berntine, med lager, verksted og møtelokaler. Bygningen inneholder også en smie som driftes av verksted/mekanisk gruppe. I Verkstedbygget holder vår mekaniske avdeling til, og 2. etasje er p.t. leid ut til båt- og tekstilgruppen ved Nytt Osebergskip.

Riggerloftet

Stiftelsens største stolthet er Riggerloftet, en laftet tømmerbygning i fire etasjer som i 1993 ble flyttet med kranlekter fra Kaldnes Mekaniske Verksted til dagens plassering på Kystkultursenteret. Det er det eldste og mest spesielle bygget i området. Byggets historie vekker fortsatt stor interesse, og det er arbeid i gang for å gjøre historien tilgjengelig for flere. Både opprinnelig plassering og anvendelse av bygget er usikkert, men Riggerloftet antas å være fra slutten av 17-hundretallet. Vi har ingen sikker dokumentasjon før 1814, det bygningen vises på et oljemaleri over Kaldnes. Riggerloftet har ved Mekaniske Verksted vært benyttet som mastebod, barderenseri, riggerloft og lager.

I perioden 1996-2002 ble det nedlagt et nitidig arbeid med å restaurere bygget tilbake til den opprinnelige empireversjonen. Innvendig er de originale tømmer-veggene og romløsningene bevart.

Riggerloftet huser i dag mange ulike brukergrupper og vi har innredet en utstilling med bilder fra Tønsberg havn - fra middel-alder og frem til vår tid. Stiftelsen har hatt ansvar for oppbygningen. Utstillingen er nå overført til Loggen Kystlag for videre drift og utvikling. I tredje etasje har vi utleie av lokaler for å skaffe oss inntekter til vedlikehold.

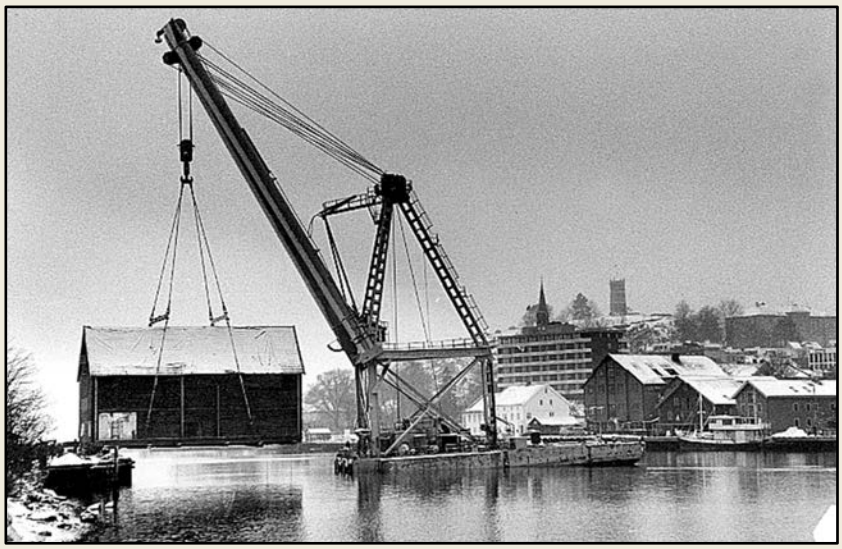

Det var noen nervepirrende minutter da Riggeloftet ble flyttet med kran fra Kaldens til Kystkultursenteret. *Foto: Vestfoldarkivet*

Flere av Kystlagets grupper driver ulike aktiviteter i bygget. I tillegg leies det ut til privat-personer, orga-nisasjoner og bedrifter som ønsker den helt spesielle rammen rundt sine arrangementer.

Sjøbua

Tomteområdet hvor i dag Slippen, Riggeloftet og Sjøbua ligger ble overtatt fra ScanRope med støtte fra Tønsberg kommune. Sjøbua var i så dårlig stand at den ble tatt ned og gjenoppbygget på dugnad med støtte fra ordningen med tippemidler. Gulvet i Sjøbua består av plank som ble skiftet ut langs Tønsberg brygge.

Det er investert i nye maskiner og verktøy, i tillegg til gamle maskiner som ble kjøpt fra et ned-lagt båtbyggeri på Lista.

Her leier vi ut plass til medlemmer for reparasjoner av egne båter, master og lignende. Vi lager småbåter til salg i Kramboden, restaur-erer båter, og ellers forefallende snekker-arbeider.

I andre etasje er det symaskiner for reparasjoner av seil og kalesjer, eget støvfritt lakkeringsrom og utleieboder for de som leier båtplass. Videre er det aktivitetsplass for barn fra 1. til 10. klasse om temaet ”Livet i havet”, der barna plukker skjell, tang og ande ting ute i skjærgården. Dette tar de med inn i Sjøbua, og det de finner i skjærgården brukes til undervisningsformål og til å lage ulike bruks- og pyntegjenstander.

Vi inngår nå et samarbeide med Princess-klubben i Tønsberg Seilforening der båteiere kan få hjelp til å restaurere dine regattabåter. Det er også dialog med 2. Nøtterøy Speidergruppe for å få dem etablert ved Kystkultursenteret. Dette håper vi vil bidra til å få barn og ungdom med i et enda mer aktivt trebåt-miljø i Tønsberg.

Slippen

Slippen har fra 1996 til 2016 blitt utvidet til en kapasitet på å kunne ta båter opp til 130 tonn, og kan blant annet slippe ishavsskuta Berntine.

Slippen benyttes flittig hele året og er en av flere aktiviteter som bidrar til at Kystkultursenteret har en sunn økonomi. Her er Berntine på slipp: *Foto: Runar Tveiten*

Siftelsen Sparebank1 Nøtterøy Tønsberg bevilget 1,2 mill. kroner til dette arbeidet. Arbeidet ble utført på dugnad og tok tre år å ferdigstille. Slippen ble innviet av ordfører Petter Berg høsten 2017. I dag er den verdsatt til mellom 10 og 15 millioner kroner.

Ishavsskuta Berntine har nylig gjennomført fem års Veritasklassifisering på Slippen og en regner med at vi har spart over én million kroner ved å utføre dette på egen slipp. For å kunne bruke Slippen må båteier være medlem av Loggen Kystlag eller et annet kystlag tilknyttet Forbundet KYSTEN.

Mange slipper langs Oslofjorden legges ned. Vi forventer derfor enda større pågang i tiden som kommer. Dette vil gi oss sårt tiltrengte inntekter fremover.

Fra Forbundet KYSTEN kom det i 2018 et tilskudd på kr. 150.000.- til installasjon av pumper og renseanlegg for å ferdigstille Slippen til en fullverdig miljø-slipp.

Berntine

Ishavskuta Berntine ble bygget i 1890 ved Tromsø Skibsverft, med en tonnasje på 79 bruttotonn og en lengde 71,5 fot. Skuta drev med selfangst fram til 1920 årene. På 1930 og -40 tallet gikk Berntine som frakteskute under ulike eiere. I 1946 ble hun solgt til et rederi i Kristiansund. Der satte de inn en kraftig maskin og rev hele den flotte riggen. Siden hun ble så totalt forandret var det naturlig å gi henne nytt navn også. Hun ble døpt om til Havnøy, oppkalt etter en øy på Helgelandkysten.

Havnøy ble satt inn i fraktfart i 1946 og gikk i mange år langs hele kysten. I 1960 fikk skuta ny eier før den i 1978 kom til Tønsberg da Sjur Fredriksen kjøpte skuta.

I Tønsberg fikk Sjur Fredriksen med seg noen noen ildsjeler som ville starte et seilskuteprosjekt for ungdom. Ved hjelp av tilskudd fra staten, Riksantikvaren og private startet i 1980 gjenopp-byggingen til seilskute. Det store styrehuset ble demontert, dårlig treverk ble byttet ut, og nye dekkshus ble bygget. Havnøy ble nå rigget som galeas, som betyr tomastet gaffelrigg, hvor den forreste masta er høyest.

I 1981 var skuta ferdig rigget slik hun er i dag. Samme året ble også Stiftelsen Havnøy dannet. Fram til 2008 var det Stiftelsen Havnøy som eide og drev skuta. Skuta seilte langs hele kysten som en del av et barnevernsprosjekt og i chartertrafikk for dem som ønsket å oppleve livet ombord på ei gammel seilskute.

Havnøy er den eldste ishavsskuta under seil i verden i dag. Hun er erklært verneverdig av Riksantikvaren. Det er viktig å ta vare på henne slik at flest mulig kan få oppleve hvordan det er å være på ei ekte selfangst-skute fra forrige århundre.

I 2008 ble Stiftelsen Berntine opprettet i et samarbeid mellom Fulehuks Venner og Loggen Kystlag. Stiftelsen tok over eierskapet av skuta og ishavsskuta fikk tilbake sitt opprinnelige navn, Berntine.

Seilskuta Berntine er den eldste ishavsskuta under seil idag. Hvert år legges det ned et betydelig dugnadsinnsats, både for å holde skuta "ship-shape", og i å bemanne skuta på sine ulike seilaser.
Foto: Runar Tveiten

Restaureing av båter og reperasjon eller produksjon av seil hører også til dugnadsaktivitetene ved Kystkultursenteret.
Foto: Runar Tveiten

Promenade rundt indre havn

Reperbanen skal gjenreises på en bryggekonstruksjon som knyttes direkte til den eksisterende brygge på Kystkultursenteret. Det vi være åpen adkomst på utsiden av bygget. Det betyr at det vil være mulig for publikum å spasere langs vannkanten fra Kanalbrua og fram til enden av den 100 meter lange reperbane-brygga. Mens det på bysiden allerede er mulig å gå langs vannet, fra den nye gangbrua og til Kanalbrua, er det fortsatt partier på Nøtterøy-siden som hindrer slik ferdsel.

Tanken om å kunne spasere langs vannkanten, på begge sider hele runden, mellom Kanalbrua og den nye gangbrua har utviklet seg over tid. I og med at ScanRope nå har lagt ned sin virksomhet er det ikke lenger behov for den dypvannskai som bedriften anla. Dermed er man kommet et langt stykke videre med å få realisert en bryggepromenade. Når reperbanebrygga står ferdig er det kun en liten avgrenset strekning der ferdsel ikke er mulig. Kystkultursenteret har tatt initiativ til en samling av eiendomsbesittere langs Kanalen for å videreutvikle ideen om en bryggepromenade. For Kystkultursenteret betyr det at enda flere av byens befolkning vil kunne ta turen innom Kystkultursenteret og det vil lette tilgangen til og fra sentrum, for dem som bor i nærområdet.

En kanalvandring vil være et sterkt og viktig bymessig grep. Når det er store boligområder som grenser til kanalen, og kanalsidene fortettes med enda flere boliger, så blir en sammenhengende bryggepromenade et viktig transportmessig grep for myke trafikanter. En kanalvandring vil være et stort aktivum for opplevelser. En komplett kanalvandring som omslutter hele kanalen vil være viktig både i transportperspektiv, men også sett opp mot folkehelse, trivsel, turisme med mer.

Kystkultursenteret har **mange gode naboer** som setter preg på byen og området

Tønsberg Kystkultursenter ligger sentralt i bybildet i Tønsberg. Alle som passerer Kanalbroen kan ikke unngå å legge merke til det flotte området langs kanalen. Plassert mellom utdannings- og kultur-institusjoner, boliger, og næringliv har Kystkultursenteret en rekke gode naboer.

Teie hovedgård

Teie hovedgård er et smykke av en bygning. Den tidligere herregården og patrisiervillaen er i dag fredet. Hovedgården var eiet av kirken fram til 1537. Vi finner stedets historie beskrevet i et brev fra 1298 skrevet av biskop Eyvind. I brevet fremkommer det at stedet var Oslobiskopenes residens i Vestfold. Bygningen slik den fremstår i dag ble oppført i 1803. Mathias Føyn kjøpte Teie hovedgård i 1785 sammen med sin far. Føyn var handelsmann, skipper, og i en periode også Tønsbergs største skipsreder. Føyn var blant datidens store gründere og inntekter, særlig fra skipsfarten ble investert i annen virksomhet. Blant annet etablerte han Tønsberg Reperbane på Teie hovedgårds grunn i 1795/96. På den andre siden av hovedgården ble Tønsberg bryggeri etablert i 1858 av bl.a. en annen av Tønsbergs store menn, Svend Foyn, barnebarn av Mathias Føyn.

Teie hovedgård brukes i dag til representasjons- og kulturformål.

Utøya minnesmerke

I parken ved Teie hovedgård finnes én av de 53 granittbautaene som er satt opp rundt i landet som minnesmerker etter terrorangrepene 22. juli 2011 utført av billedhogger Nico Widerberg. Tre unge jenter fra Tønsberg og Nøtterøy fikk livene sine brutalt og nådeløst revet bort 22. juli. Monumentet formidler det rommet som alltid vil stå igjen etter de som er borte.

Færder videregående skole

Færder videregående skole ligger ved Kanalen i Tønsberg. Skolen har både yrkesforberedende og studieforberedende utdanningsprogrammer. Det er 750 elever og 150 ansatte tilknyttet skolen. Skolen er et regionalt senter for yrkesfagene.

Ved Færder videregående skole står den enkelte elev i sentrum. Opplæringen skal gi elevene faglig kompetanse og personlig vekst. Vi skal møte hverandre med tillit og toleranse. Miljøet skal være trygt og inkluderende. Alle skal være med, både faglig og sosialt.

Vi vil gjøre elevene våre attraktive for arbeidsliv og samfunnsliv. Det er skolens mål. Skolens visjon er å utdanne elever til yrker for fremtiden. Færder videregående skole legger til rette for dette. Skolen gir gode rammer for elevenes læring og utvikling

Elever og ansatte ved Færder videregående skole flyttet inn i nye lokaler til skolestart august 2014.

Kultur og identitetsbygging
I anbudsgrunnlaget Vestfold fylkeskommune utarbeidet i forbindelse med oppføring av skolen ble de maritime tradisjoner i kystkulturen spesielt fremhevet.

«Skoleanlegget skal ved sin utforming være en arena for en aktiv og stimulerende skolekultur, som bygger oppunder vår identitet; maritim, studiespesialiserende, håndverk, teknologi og design. Bygget i seg selv skal speile vår tradisjonsrike kystkultur, våre maritime tradisjoner, maritime satsning og samtidig uttrykke vår visjon. Skolekulturen skal preges av en utviklingsorientert holdning, samtidig som fagenes tradisjon og egenart ivaretas. Det skal gi et trygt og inkluderende skolemiljø.»

Vestfold fylkeskommune: Anbudsgrunnlag «Åpen anbudskonkurranse for entreprenører og rådgivere 18. august 2009.

Teieparken

OBOS har regulert og vil føre opp 250 boliger nært til Kyskultursenteret, på det området som tidligere var Tønsberg yrkesskole. Salget av første byggetrinn pågår våren 2019 og utbyggeren håper på byggestart i løpet av året. Beboerne på Teieparken vil få en korte, skjermet og ikke minst idyllisk gangvei fra Teieparken og til sentrum når bryggepromenaden som blant annet vil benytte brygga der reperbanen blir realisert. Kystkultursenteret vil bli beboerne på Teiparkens nærmeste aktivitetstilbud.

Kanalbrua

Kanalbrua er veiforbindelsen mellom Nøtterøy og fastlandet. Båttrafikken til og fra Tønsbergs havn har alltid vært hensyntatt ved brubygging over denne smale passasjen. Det har tidligere stått tre bevegelige bruer på stedet: Ei klaffebru bygd i 1735, ei rullebru bygd i

1838 og ei svingbru bygd i 1896. Dagens klaffebru ble åpnet i 1957. Planleggerne av denne brua skal ha all honnør for sin evne til langsiktig planlegging med fire kjørefelt og passasje for store båter. Mammutkrysset nord for brua er Vestfolds mest trafikkerte kryss.

Ny gangforbindelse under Kanalbrua

Tønsberg Kystkultursenter er nærmeste nabo til Kanalbrua. Vi er pådrivere i arbeidet med å få til en gangvei under Kanalbrua på Nøtterøysida. Dette vil være en viktig del av vandringen langs sydsiden av Kanalen. Vi har allerede 150 meter vandring klar. Reperbanebrygga vil bidra med nye 110 m. Fra vår brygge under og opp til den andre siden av Kanalbrua er det ca 160 m strekning som lett kan bearbeides til gangvei. Deretter gjenstår strekningen fra Reperbanen til Støperiet som må utvikles i takt med utbygging av dette attraktive området langs Kanalen. Om noen år vil man trolig kunne ha en sammenhengende brygge-promenade fra Rosanes, via Ørsnes og inn til sentrum av Tønsberg. Kan hende forbindelsen også vil bli en attraktiv sykkelvei som kan avlaste Kanalbrua. Dette vil være med å redusere biltrafikken til kultur- og forretningsaktiviteter i byen. Les mer om bryggepromenaden i tidligere kapittelet om Kystkultursenteret.

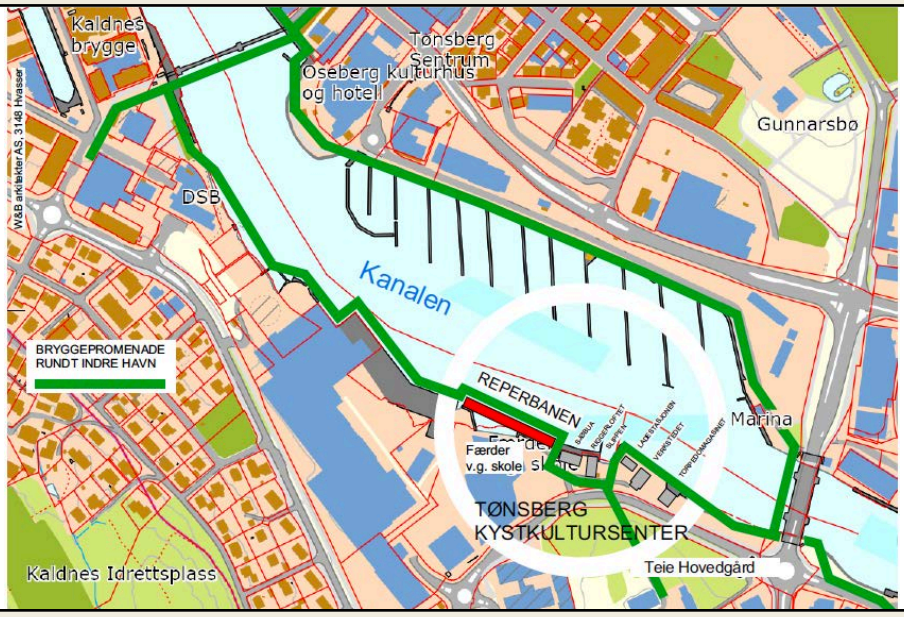

Billedtekst: Gangforbindelse på Nøtterøysiden vil skape en kystpromenade byen vil trykke til sitt hjerte. *Illustrasjon*: *Dag Langve Sauge*

Arenaer og møteplasser **styrker Tønsbergs kvaliteter** og image som bosted og arbeidsplass

Regional utvikling

Av Erik Holmelin, Agenda Kaupang AS

Tønsberg kommune har ved inngangen til 2019 rundt 46 000 innbyggere, men Tønsberg som by er mye større enn det. For byen har for lengst vokst utover kommunens grenser. Tønsberg fungerer i dag som by- og regionsenter for et stort regionalt byområde på nesten 90 000 mennesker som i tillegg til Tønsberg kommune, også omfatter Færder, de nordre delene av Sandefjord (i gamle Stokke og Andebu), mesteparten av Re, og litt av Horten. Dette gjør Tønsberg-området til Norges tiende største byområde, og medfører at Tønsberg i dag kulturelt og næringsmessig langt på vei fungerer som en liten storby, selv om den fortsatt har bevart noe av småbyens kvaliteter.

Samtidig er Tønsbergområdet i rask vekst. Bare i 2018 vokste dette regionale byområdet med mer enn 1 000 mennesker, hvorav nesten 700 i selve Tønsberg. Næringslivet vokser også. Tønsbergområdet hadde i 2017 rundt 41 000 arbeidsplasser, etter en vekst på rundt 900, de fleste innenfor statlig forvaltning, i service-næringene, i kreative yrker og i forretningsmessig tjenesteyting.

Befolkningsmessig og næringsmessig har Tønsberg-området stor suksess. Særlig Tønsberg by. Kompe-tanserike mennesker flytter inn fordi Tønsberg-området oppfyller de fleste krav det moderne menne-sket stiller til bostedskvaliteter, næringskvaliteter og oppvekstmiljø for barn. Byområdet ligger sentralt til på den tett befolkede kyststripa i Vestfold, med sommerkysten rett

utenfor døren. Byen er liten nok til å være trygg og oversiktlig, men samtidig stor nok til å slippe småbyens sosiale kontroll. Arbeidsmarkedet er stort og mangfoldig med lett adgang til reservearbeidsmarkeder i nabobyene og Oslo-området, og sist men ikke minst, Tønsberg har de kulturkvaliteter det moderne mennesket krever av sitt bosted.

For kultur er viktig for moderne mennesker. Kreative regioner tiltrekker seg kreative mennesker, sier Richard Florida i sin bok The Rise of the Creative Class. Det gode bosted for kompetanserike og kreative mennesker er en by der kulturlivet svinger, med stor kreativitet og et mangfold av ytringsformer.

Det er i denne sammenheng Kystkultursenteret og Reperbanen blir viktig. En moderne kulturby må ta vare på og vise fram sin kulturarv. Tønsberg-området har stolte, århundrelange sjøfartstradisjoner som må bevares og omskapes til kulturelle vannhull, der tradisjonelle håndverk kan vises fram og videreføres.

Skal Tønsbergområdet fortsatt lykkes med å tiltrekke seg kompetanserike og kreative mennesker også i årene framover, må byen bli mer enn en sommerby med bryggemiljø. Det må skapes nye kulturelle møteplasser bygget på byens gamle industritradisjoner og næringsmiljøer, og det må skapes grobunn for et mangfold av nye kulturelle uttrykk. Kystkultursenteret og Reperbanen er nettopp slike tiltak som skaper arenaer og møteplasser for kreative mennesker, og styrker Tønsberg-områdets kvaliteter og image som bosted og arbeidsplass. Kystkultursenteret og reperbaneprosjektet er derfor viktig både for næringsutvikling og befolkningsutvikling i Tønsberg-området i årene framover.

Byutvikling

Av Erik Holmelin, Agenda Kaupang AS

Tønsberg by utvikler seg og vokser. Tempoet i en slik byutvikling vil alltid gå i bølger, men i de sentrumsnære områdene av Tønsberg har utviklingen de senere år gått raskt. Se bare på utviklingen med nye leiligheter på Kaldnes, i bysenteret og nå også langs Kanalen. Folk flytter tilbake til moderne sentrumsnære boliger og skaper med det en mer levende by. Sentrumsnære bydeler tiltrekker seg også kompetanserikt næringsliv og ressurssterke mennesker som ønsker tilknytning til sjøen. Derfor er kystlinjen en viktig identitets-skaper.

Området rundt Kystkultursenteret har i dag et stort potensial til å utvikle seg til en særpreget og levende ny bydel i Tønsberg. Grunnlaget for dette ligger i institusjoner og kulturelle miljøer som allerede er etablert i området, som Færder videregående skole, Kystkultursenteret og Teie hovedgård. Rundt disse kulturelle pilarene skal det nå bygges hundrevis av attraktive, sentrumsnære boliger på den gamle skoletomta og etter hvert også på Bryggeriområdet. Beliggenheten ved kanalen, nær bruene og med kort vei til både sentrum og rekreasjonsområder i Teieskogen er enestående. Samtidig har området fysisk definerte grenser, som gjør det til en egen bydel, og ikke bare en forlengelse av sentrum.

Kystkultursenteret og Færder videregående skole vil sammen med etablering av boliger og forretningsvirksomhet være generatorer i å utvikle denne bydelen, og skape et mangfold der alle parter kan dra nytte av hverandre. Her møter kystkultur og fagutdanning nye boliger og moderne kontorbygg med nye næringer og høykompetanse innenfor forskjellige fagområder. Etter hvert flytter også varehandel og restaurantvirksomhet inn. Sammen skapes her en ny bydel med et levende miljø, hvor grensene mellom de forskjellige aktivitetene er mindre synlig, og samarbeidet på tvers av institusjoner, frivillige organisasjoner og næringsvirksomhet vil være kjennetegnende for denne del av Tønsberg.

I en slik bydel kan Kystkultursenteret blomstre, utvikle seg, finne nye brukere, nye økonomiske samarbeidspartnere, og på sin side bidra til at den nye bydelen får sitt viktige særpreg.

I året 1939 **sysselsatte Tønsberg Reperbane 80 menn og 50 kvinner**

Av Rune Gustavsen og Gunnar M. Jacobsen

Fremstilling av tauverk begynte som rent håndverk, parallelt med utvikling av garn til klær og tepper, flere tusener av år tilbake. I Egypts pyramider er det tegnet verktøy som ble benyttet til fremstilling av tau.

Fra fibre til tråd og trosse

Grunnelementet i et tau er fiber som tvinnes til garn. Av flere garn lages det en kordel. Flere kordeler tvinnes sammen til et tau. Tauets konstruksjon eller oppbygging bestemmes slik at det tilfredsstiller de krav brukeren har. Det gjøres ved å velge en type av fiber, mengde av fiber for å oppnå styrken i tauet og fasthet i slagningen. Kravet fra brukerne er mange og varierer. Tau benyttes for å overføre strekkraft og det er det viktigste, håndterbarhet er det neste, og så levetid.

Et typisk tau bygges opp med tre kordeler i en høyresnodd slagning. Et flettet tau og består av 8 eller 16 kordeler. Tauverk har et tilnærmet rundt tverrsnitt. Et nært beslektet produkt er flatstropp eller bånd. Slike er flettet.

Benevnelser på tau med forskjellige tykkelser:

- ***Mindre enn 1 mm kalles tråd/garn***
- ***Fra 1 - 3 mm kalles snor***
- ***Fra 3 - 10 mm kalles tau***
- ***Tau som er ekstra tykt, kalles trosse***

Fremstilling av tauverk begynte som rent håndverk og er parallelt med utvikling av garn til klær og tepper. Da er vi tusener av år tilbake. I Egypts pyramider er det tegnet verktøy som ble benyttet til fremstilling av tau. Tilgang til fiber er det overalt der noe kan gro. Naturfiber som sisal, hamp, kokos, lin, jute og bomull er noen mange av oss kjenner til. I dag er slike materialer sjeldent brukt til tau. I Norge ble tauverk fra gammel av framstilt av basten fra lindetrær og av ulike rot-trevler. I Oseberggraven (fra 800-tallet) fant man tauverk framstilt av lindebast, men man benyttet også hamp når det

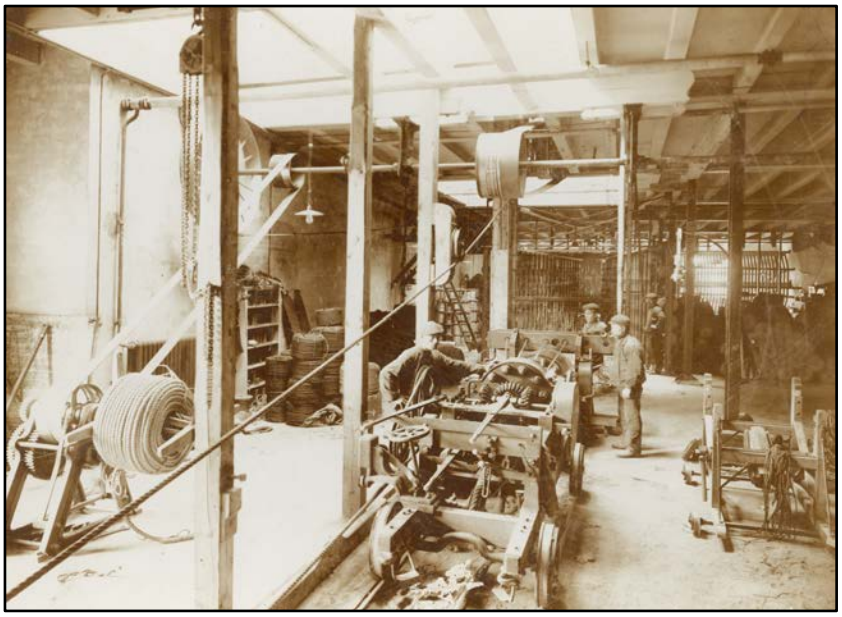

kunne skaffes. Hamp har lange slitesterke fibre og i løpet av vikingtida ble hamp det viktigste materialet for framstilling av tauverk. Hampeplanten stammer fra Sentral-Asia, men kom til Norge allerede en gang før år 1000. (kilde Wikipedia)

Naturfiber finner vi mange steder i naturen og brukbarheten til formål som garn til tau er avhengig av plantens tilstand. Bast fra trær tas ut etter at barken er løsnet og lar seg fjerne på en skånsom måte. Basten hentes ut med enkel redskap og gis en videre behandling som bidrar til at styrken øker. Dette er da å hente ut et tre-fiber som er under dannelse mellom barken og veden. Treet vokser ved at vekstlaget innenfor basten gradvis blir en del av veden. Linde-basten er svært seig og har gjennom århundrer vært mye brukt i tau, matter og nøter.

Jute

Etter steking i 20 dager frigjøres fibrene for hånd, vaskes i rennende vann og tørkes. Før du spinner, behandles fibrene vanligvis med en mineraloljeholdig olje – beising- for å lette behandlingen frem til garn. Denne prosedyren er kritisert for mulig helsefare.

Hamp

En toårig hurtig voksende plante som kan bli svært høy og inneholder lange fiber med stor styrke. Styrken i fibre er høyere enn tre-fiber. Består av mange varianter som er tilpasset det stedet de dyrkes. Under Napoleons-krigene på 1800 tallet ble det vanskelig med import til Norge, og det ble etter kongelig beslutning vedtatt å løse problemet med innenlands produksjon. Tilgang til tau av hamp var viktig for ishavsskutene.

Kokos

Kokosnøtten er kapslet inn i et tykt hylster og i dette finnes det fiber som benyttes i tau. Det er biter av disse fibere som en trolig finner på kokosnøtten vi finner i butikkene.

Sisal

Fiber fra denne tropiske planten er av de sterkeste som benyttes i tau. Størst anvendelse har fiberne i garn som benyttes til surringer og emballering.

Manilahamp

Fiberne tas fra bladene på en plante i banan-familien. Fiberne tåler saltvann godt og har stor strekkstyrke.

Bomull

Ikke egnet for tau med krav til strekkstyrke.

Ut fra disse kildene for fiber-råvare er det ulike metoder for behandling og foredling til spesielle krav til egen-skaper for sluttproduktet. Forhold som det tas hensyn til er knyttet til klima, håndterbarhet, fuktighet, sollys, temperatur, bakterieresistens og annet. Den kunn-skapen som tilføres i prosessene, fra kilden som inne-holder naturlige fibre og frem til det ferdige produktet, er ofte bedriftshemmeligheter. Leverandørene konkurrerer ikke bare på pris, men på kvalitet i stor grad.

Fra midten av 1900 tallet har det vært en stadig økning i anvendelsen av kunstfiber med olje som det viktigste råmateriale.

Kvalitet i alle trinn

En håndverksmessig vurdering av kvalitet for fiber til tauverk er først og fremst styrke i strekk og slitasjeegenskaper. Dette er målbare egenskaper og kan dokumenteres ved enkle og raske tester. Jevnhet i kvaliteten er selvsagt viktig. Det er det svakeste punktet som avgjør. Alt tau trenger fester for overføring av kraft. Slike fester lages med knuter eller øyespleiser. Knuter gir den største reduksjonen i styrke og denne reduksjonen kan være litt ulik mellom fibert-ypene, men dette er det lite doku-mentasjon på.

Tønsberg Reperbanes lastebil ble fortrinnsvis benyttet til å frakte råvarer og tauvverk. Fotoet er trolig fra 1910. *Foto: Vestfoldarkivet*

Holdbarhet under lagring og bruk er en kvalitets-egenskap. Naturfibre brytes ned slik andre plantevekster gjør det. Dette hindres ved å tilføre konserverende og smørende stoffer. Tjære er mye brukt.

Fra fiber til tau

Når fiberlasten kommer til repslageren så er det første han gjør å sørge for at styrken i fiberne ikke svekkes under lagringen. Det er hans fagkunnskap som kommer til anvendelse.

Første trinn i prosessen fram til ferdig tau er å samle fiberne til garn. Da legges de mest parallelt men med litt kryssing med hverandre og endene på hvert fiber for-deles jevnt langsetter garnet. Garnet holdes sammen ved at det tvinnes. Ferdig garn spoles opp på en rull.

I neste operasjon samles et antall garn til en kordel. Ruller med garn er da hengt opp i en garnramme og derfra trekkes garnene under en jevnt strekk fram til en hullet skive. Denne skiven styrer garnene inn mot dysen som er punktet for sammenslagningen. Garnene kan ha ulik tykkelse og tvinn. Deretter roteres kordelen samtidig

med at den trekkes frem i langbanen. I vår langbane heter den enheten som trekker kordeler ut for lokomotivet. Etter hvert som kordelene trekkes fram understøttes de av mikkere som lokfører setter inn. I et tre-slått tau med liten diameter trekkes alle tre kordeler ut samtidig. Ved produksjon av de største tauene trekkes kordelene enkeltvis. Ved full lengde kappes kordelene foran sammen-slagningspunktet og festet til kroker som roterer med kordelens slagretning samtidig med at de samles til et ferdig tau. I den andre enden festes tauet i en krok som roteres for å oppnå den ønskete slag-ningen av tauet. Sammenslagningen begynner i ytterste ende og repslageren benytter da en egen vogn med en fast sporet kloss og følger prosessen nøye slik at rotasjon og fremdrift gir den ønskete fastheten i tauet. I hånden holder repslageren da et tau som fungerer som en brems. Når lengden er ferdig slått, surres det bendsel i begge ender og tauet legges ut på knekter ved siden av banen for deretter påvikles inn på såkalte kryss. Slike kryss har en sylindrisk kjerne og fire støtter på hver side. Når Reperbanen her i Tønsberg ble brukt siste gang i 1986, krevde prosessen tre operatører. Noen ti-år tidligere krevde prosessen fem operatører.

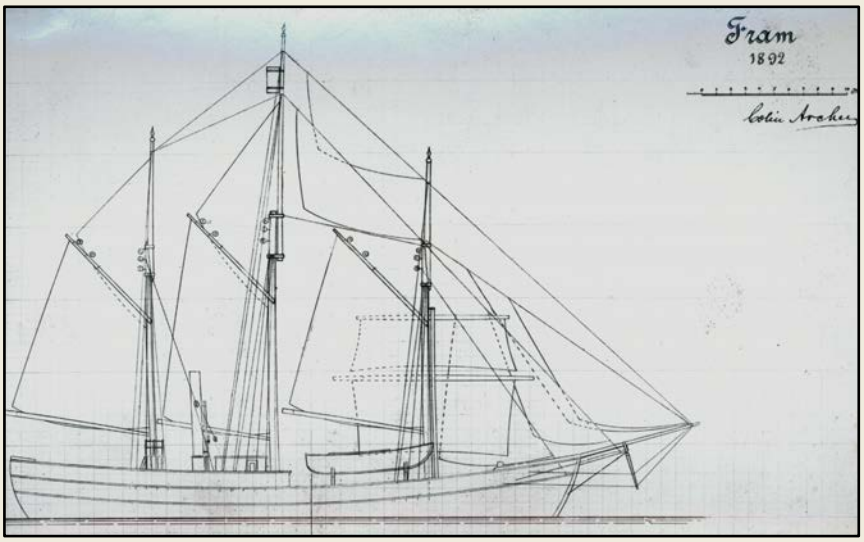

Den legendariske skuta til Fridtjof Nansen ble bygget i Larvik av Colin Archer i 1892. Tauverket ble levert av Tønsberg Reperbane. *Illustrasjon: Vestfoldarkivet.*

I året 1939 sysselsatte Tønsberg Reperbane 80 menn og 50 kvinner. Produksjonen det året var 1500 tonn fibertau og 1000 tonn ståltau. (Ref. Av Repslagerens Saga. Tønsberg Reperbane gjennom 150 år, 1796 – 1046 av Reidar Stavseth)

Repslager yrket var organisert i laug. Som medlem av et lokalt laug kunne en repslager få oppdrag hos andre reperbaner. Når en reperbane ikke greide å etterkomme ønsker om leveringer på grunn av mangel på repslagere, så var muligheten der for å hente inn hjelp utenfra. En slik utveksling av fagfolk fremmet utviklingen i yrket. I et fag som er tusenvis av år gam-melt og som har sitt utspring fra tiden da de første mennesker så muligheter til å få et bedre liv ved å benytte redskap, gikk utviklingen langsomt. De store endringene kom som en del av etableringen av mekanisk industri på 1800-tallet.

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter

Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter har det overordnede ansvar for prosjektering og restaurering og ledes av at styre med representanter fra Loggen Kystlag, Stiftelsen Havnøy, Berntine og Tønsberg Kommune.

Loggen Kystlag

post@loggenkystlag.no

www.loggenkystlag.no

Banebakken 52, 3127 Tønsberg